

Hogyan tanítsuk hitre a kezdőket?

2.3. Ám ami sajátosan a te kérdéset illeti, ne ess kétségbe amiatt, hogy gyakran úgy tapasztaltad, beszéded a földön jár, és unalmat kelt. Lehetséges ugyanis, hogy annak, akit tanítasz, nem így látszott, neked viszont azért tűnik mások füle számára méltatlannak, amit mondtál, mert valami jobbat szerettél volna hallani. Bizony gyakran én is elégedetlen vagyok a szavaimmal! Jobb ugyanis az, amire sóvárgok, amit belül gyakran élvezek, mielőtt nekilátnék, hogy hangzó szavakkal kifejtsem; s amikor erre kevésbé vagyok képes, mint ahogyan indíttatásom van rá, elkeserít, hogy nyelvem nem tudja utolérni szívemet. Azt akarom ugyanis, hogy aki hallgat, mindazt megértse, amit én értek, s érzem, hogy nem úgy beszélek, hogy e hatást tegyem. Leginkább talán azért van ez így, mert az értelem mintegy sebesen rohanó fel-felvillanással árasztja el a lelket, míg a beszéd lomha, hosszadalmas és igen kevésbé hasonlít rá, s mire a szavak legördülnek, az értelem már titkos rejtekébe húzódik vissza. Minthogy azonban csodálatos módon bizonyos nyomokat hagy az emlékezetben, ezek megmaradnak, míg a szótagok késlekednek, s e nyomok alapján adjuk elő a hangzó jeleket, amelyeket latin, görög, héber, vagy bármilyen egyéb nyelvnek hívunk, akár elgondoljuk csupán, akár fennhangon ki is mondjuk őket, holott e nyomok sem a latin, sem a görög, sem a héber, sem más egyéb nemzethez nem tartoznak, hanem úgy születnek a lélekben, ahogyan az arckifejezés a testben.

Másként mondjuk ugyanis a haragot latinul, másként görögül, s más- és másféleképpen mondjuk a különböző nyelveken, de a haragvó ember arca nem latin vagy görög. Következésképpen nem minden nemzet érti meg, amikor valaki azt mondja: „haragszom”, hanem csak a latin, de ha a felhevült lélek indulata

kiül az arcra, s arckifejezést ölt, mindenki megérti, aki a haragos emberre néz. Ám azokat a nyomokat, amelyeket az értelem vés az emlékezetbe, nem is lehet hangzó szavakkal úgy kifejtetni – s mintegy kitergetni – a hallgatók felfogása előtt, mint ahogyan nyilvánosan feltárt és hozzáférhető az arckifejezés, ezek ugyanis belül vannak a lélekben, amaz kint a testben. Ebből megsejthető, hogy milyen távol van a szájunkat elhagyó hang az értelem felvillanásától, hiszen még az emlékezetbe vésett benyomáshoz sem hasonlít. Bennünk azonban legtöbbször heves vágy él a hallgató érdekében, s úgy akarunk beszélni, ahogyan akkor értünk meg valamit, amikor éppen a figyelem miatt nem tudunk megszólalni, s minthogy ez nem sikerül, szorongunk, szinte feleslegesen fáradozunk, unalom sorvaszt, és maga ez az unalom teszi ugyanazokat a szavakat még bágyadtabbakká és tompábbakká, mint azok voltak, amelyek unalmat ébresztettek.

2.4. Azoknak az igyekezete azonban, akik hallgatnak, gyakran azt mutatja számomra, hogy ékesszólásom nem olyan hűvös, mint amilyennek számomra tűnik, s örömük ráébreszt arra, hogy némi hasznuk származik belőle, magamban tehát serényen azon munkálkodom, hogy ne valljak kudarcot abban a szolgáltatásban, amelyben látom, hogy jól fogadják azt, amit elibük tárok. Így már abból a tényből is, hogy gyakran vezetnek eléd olyanokat, akik a hitbe való beavatásra várnak, neked is meg kell értened, hogy másoknak nem olyan kevésbé tetszik a beszéded, mint amilyen kevésbé neked tetszik, s nem szabad azt gondolnod, hogy terméketlen vagy azért, mert nem úgy fejezed ki, amit szemlélsz, ahogyan szeretnéd, holott úgy, ahogyan szeretnéd, talán szemlélni sem vagy képes.

Hiszen ki az, aki ebben az életben nem tükör által homályosan lát? (1Kor 13,12) A szeretet sem olyan erős, hogy áttörve a test ködét az örökkévalóság derült egébe jusson, oda, ahonnan éppen hogy pislákol csupán az is, ami ide átjut. Minthogy azonban az igazak napról napra előrehaladnak (vö. 2Kor), hogy megpillantsák azt a nappalt, amelyet nem kísér az ég forgása, s amelyet nem szakít meg éjjel, azt a napot, amelyet szem nem látott, fül nem hallott, s amelyet nem ér fel az emberi szív sem (vö. 1Kor 2,9; Iz 64, 1–3; 65,17), nem egyéb oka van annak, hogy szavaink – midőn a kezdőket beavatjuk a hitbe – értéküket veszítik, mint hogy nehezünkre esik megszokott módon előadni azt, amit öröműnkre szolgál megszokástól mentesen szemlélni. És valóban, sokkal szívesebben hallgatnak minket akkor, amikor munkánk magunknak is örömet okoz, mert öröműnk nem marad hatás nélkül a szavaink sorára, s beszédünk könnyedebben és kellemesebben hagyja el ajkunkat. Ezért nem az a nehéz feladat, hogy megtanítsuk annak elbeszélését, ami a hit tárgya – hogy hol kell elkezdeni és hol kell befejezni, vagy hogy miként kell változattá tenni az elbeszélést, hogy olykor rövidebb, máskor hosszabb, ugyanakkor mégis mindig teljes legyen, és ne maradjon ki belőle semmi; nem az a nehéz feladat, hogy mikor kell rövideb-

ben, és mikor hosszabban beszélni, hanem hogy miként érhető el az, hogy ki-ki örömmel tanítsa a hitet (hiszen annál kellemesebb lesz, minél inkább képes erre) – nos, ez a legnagyobb gond. Persze ezzel kapcsolatban is kéznél van az előírás: mert ha az anyagi érték esetében a „jókedvű adakozót szereti az Isten” (2Kor 9,7), mennyivel inkább a szellemiben? Ám hogy ez a jókedv meglegyen a megfelelő pillanatban, az annak az irgalmától függ, aki e parancsokat adta. Ezért tehát először az elbeszélés mikéntjéről (tudom ugyanis, hogy ez a kívánságod), majd a parancsról és a buzdításról, ezután pedig arról fogjuk kifejtteni, amit Isten az ajkunkra adott, hogy miként tegyünk szert jókedvre.

(Schmal Dániel fordítása)

A fordítás a *Patrologia Latina* 40. kötetének szövege alapján készült (311–312.). Augustinus 400 körül született műve, a *De catechizandis rudibus* a hittanítás problémáit tárgyalja. Olyan kérdések ezek, amelyek joggal tarthattak számot az afrikai rétor szakértelmére.

Ágoston műveinek utolérhetetlen koherenciáját ugyanakkor az adja, hogy a legtechnikaibb vagy leghétköznapiabb probléma is a teljes emberi személyiséget – és körülötte az univerzum szerkezetét – átfogó dimenziót ölt. A 2.3. a megszólalás *tapasztalatának* elemzését nyújtja annak a küzdelemnek a leírása révén, amelynek során rés támad a kifejezés eleven vágya és a kifejezés korlátozott lehetőségei között. Ez a rés Ágoston számára egyszersmind a megszólaló szubjektum saját személyiségén belüli hasadás is; olyan törés, amelynek leírása mögött finoman felsejlik az egész ágostoni antropológia. A megszólaló önmagát ellenállásként érzékeli. Az önkifejezés mint fizikai teljesítmény azt a terhes közeget tárja fel, amelyet Marc Richir majd a „sűrűség” szóval jellemez, s az öntapasztalás egyik pólusaként rögzít (*Le corps*, Paris, Hatier, 1993). Richir magának a lélekfogalomnak a genezisést kapcsolja ahhoz az élményhez, amikor a szenvedéssel, a betegséggel olyasvalamibe ütközünk, ami ellenáll nekünk. Miközben ugyanis e tapasztalatban a test homályos sűrűségre tesz szert, megjelenik valami a testben, ami önmagán túl akar lépni (*excéder*); valami, aminek számára a test akadály, ami elől el akar menekülni (*s'en échapper*). Vajon Ágoston nem ugyanezt a fenomént írja le a nyelvi kifejezés lomhaságát elemezve?

Önmagunk teherré válása ugyanakkor egyszersmind sajátos időtapasztalat is: a megértés idejének és a kifejezés idejének eltérő ritmusa világossá teszi, hogy az emberi életet nem egységes temporalitás jellemzi. A megértés „fel-felvillanó”, majd rejtekeibe visszahúzódó sebes – sőt utolérhetetlen – ideje, s vele szemben az egymás után legördülő szótagok lomha szukcesszivitása egyaránt a lélek belső időtapasztalatához tartozik a *Vallomások* XI. könyvében olvasható időélelményekkel összhangban. Olyan feszültségei ezek a megszólalásnak, amelyeket a 2.4. fejezetben a *diakónia* a megszólalás testvéri szolgálatában old fel. Itt a deskripció a preskripciónak adja át a helyét, hiszen a kifejezés minőségét adó – a beszélő szubjektum belső hasadtságain tülemelkedő – „jókedv” csak attól az Istentől eredhet, aki a megszólalás feladatát a testvéri szeretet parancsává tette.

A szöveg fordítását Cseke Ákos ajánlotta a szerkesztőségnek, ezúton mondunk köszönetet érte. (A ford.)